

RUTA JUJOLIANA

RUTA INTERIOR (2)

VALLMOLL

ERMITA DEL ROSER

Josep Maria Jujol

1925 – 1927

L'ermita de la Mare de Déu del Roser es començà a construir l'any 1562, segons projecte del mestre Guillem Godó, sent la consagració el 15 d'abril de 1566. La construcció és d'estil gòtic tardà amb elements renaixentistes. L'edifici té una nau rectangular de 10 metres (ampla) x 14 (llarg) i 7,5 d'alçada. Està dividida en tres trams, i l'absis o presbiteri rectangular és una prolongació de la mateixa nau. La coberta és de volta de creueria, rematada amb claus florides. Els nervis dels arcs creuers descansen sobre mènsules esculpides en forma d'àngels. La coberta de l'absis és estrellada, amb cinc claus de volta decorades. La coberta exterior de la nau és de teula a dues vessants. Un campanar de paret corona la façana.

L'arquitecte **Josep Maria Jujol** va realitzar una restauració integral de l'edifici entre els anys 1925 i 1927. En aquesta obra, Jujol va respectar l'espai i la decoració pictòrica original del cambril de la Verge (1826 – 1827), però aquest es repintà l'any 1929. A l'inici de la guerra civil l'ermita fou assaltada. Desaparegué el púlpit de fusta que havia estat decorat per Jujol. També quedaren malmeses algunes pintures per causa de la sutja de l'incendi, en el qual també es va destruir l'altar principal i la pica d'aigua beneïda, dissenyades també per ell. L'edifici es convertí en un magatzem de palla del Consell Municipal a petició de la col·lectivitat Agrícola de Vallmoll. Acatat l'enfrontament militar, es restablí el culte. Sense mitjans econòmics ni tècnics per garantir una bona preservació, es va anar degradant les pintures fins pràcticament desaparèixer a l'exterior.

Jujol realitzà una transformació tant gran que la canvià completament, tant exteriorment com interiorment. A la façana modifica la llinda de la porta d'entrada, on trobem tres roses en relleu. Sobre la llinda hi hala imatge de la Mare de Déu del Roser, i immediatament tenim una rosassa en forma de creu. Al

Façana de l'Ermita del Roser, a Vallmoll

seu voltant, una decoració vegetal i floral, estilitzades roses fent servir uns pètals dibuixats amb les seves formes característiques, que ell treballa una i altra vegada. A més d'una inscripció mariana, amb la seva inconfusible cal·ligrafia. A les cantonades superiors i en d'altres punts dels extrems de la façana, va posar-hi altres esgrafiats, tot creant un conjunt amb un cert caire popular, però amb la seva elegància formal. És un, dels pocs dissenys simètrics, segurament imposats per l'estructura original de l'edifici.

Els airosos arcs de l'interior havien estat amagats sota una grollera capa de calç en diferents ocasions, el fons de la nau, desgraciada per un tosc i rudimentari cor de fusta. La primera ordre de Jujol fou ensorrar el cor i a continuació repicar els arcs deixant al descobert la noblesa de la pedra. A la façana substituï la misera finestreta del cor per un airós rosetó decorat amb roses, en honor a la patrona de l'ermitatge. Igualment féu amb els bastiments de la porta, gravant a la llinda una delicada creueta, tot això enriqueix la façana. A damunt hi gravà inscripcions marianes que trencaven la monotonia del mur. Amb gran sobrietat

decorà les voltes de la nau, amb el seu segell jujolià però seguint la tònica emprada pels pintors gòtics.

Dels extrems dels arcs sorgeixen formes corbes de capriciosos dibuixos, els arrimadors dels baixos destaquen llistats de contorns rectes. Blancs i blaus, vet ací uns colors (símbol de Maria) que en altres mans haurien quedat pobres i potser carrinclons, però que en les de Jujol, per mitjà d'una composició simple i seria, es convertiren en originals i elegants que equilibren el conjunt. Destaquen d'entre les altres parets, hi havia la de la trona, que no podia ser com de les altres. Era la que sostenia el megàfon que estend la paraula de Déu als homes, és lloc de transcendència, i la paret havia d'estar en consonància amb la seva funció. A la part alta un elegant plafó centrava la trona, presidit per l'esperit Sant i la frase "Veni Creator", tot ell molt propi del seu autor. Sota la trona, —situada a mig aires—, sostinguda per un punt sobre una mènsula pètria, unes cites de les agrades Escripures amb cal·ligrafia jujoliana, rodejades d'ornaments, tot en blau fosc blau cel, era d'una riquesa i originalitat definitives. Per desgràcia, les pintures dels baixos han desapare-

gut totalment degut a l'acció constant i malèfica de la humitat.

L'any 1966, coincidint amb el quart centenari de la consagració de l'ermita, s'encarregà una segona restauració a Tecla Jujol, filla de l'arquitecte tarragoní. La intervenció consistí en reviscolar les decoracions interiors malmeses i a continuar en la part exterior les intervencions que per manca de pressupost no van fer. La façana lateral, d'estètica plenament jujoliana, va ser decorada el 1971, segons el seu propi disseny.

Amadeu Pujol i Domingo, sacerdot vallmollenc destinat a la parròquia de la Mercè de Barcelona, i que per celebrar els vint-i-cinc anys del seu ministeri, atorgava al poble la restauració de l'ermita que, en un principi havia de ser una intervenció molt limitada i centrada en la decoració pictòrica i per la qual avançava la quantitat de 500 pessetes. Pujol, que era home molt estimat al seu poble natal, fill d'una casa acomodada, feia aquesta petició l'any 1924 al rector Joan Hortet, que després de demanar permís a l'arquebisbat tarragoní i consultar els aspectes tècnics amb mossèn Jaume Bofarull, director del Museu Diocesà de Tarragona, es féu l'encàrrec a Ramón Ferré Montseny, pintor de Vallmoll.

Ferré estava treballant amb l'arquitecte Jujol en la conclusió de les obres de l'església de Vistabella i va pensar de seguida que Jujol era la persona més idònia per tirar endavant la reforma. Mossèn Pujol va creure que la intervenció d'un arquitecte tan important encarririria notablement el cost total de l'obra, però Jujol va assegurar que la qüestió econòmica no seria un problema. Finalment, el reverend Pujol acceptà que Jujol i Ferré executessin la rehabilitació de l'ermita, que segons Josep Hortet era "la pitjor de l'arquebisbat".

Ramon Ferré li preparava els colors seguint les seves indicacions, i després de dibuixar Jujol a la paret, li marcava una mostra o una silueta, segons el compromís del tema, i el bon pintor anava completant l'obra. A la paret del fons, entre una moguda decoració, recordant les que tant abunden al camp de Tarragona, realitzades el segle XIX, posà el nom del pintor i el seu propi, com a arquitecte, junt amb el de Mossèn Pujol convertint la paret en una vistosa fitxa històrica. Efectivament, Jujol a l'interior de la porta d'entrada col·loca un dibuix ornamental que servei

Detall de les decoracions interiors de l'ermita

de marc per posar el nom del mossèn que va impulsar la reforma, Amadeu Pujol, el qual presideix el conjunt; el nom del pintor local Ramon Ferré que, segons diu la inscripció, executa la pintura, i el de Jujol, que l dirigí i dibuixa, l'any 1925. Tot el conjunt al voltant d'un oval on es llegeix "Ave Maria". Al costat d'aquesta porta es continuà la decoració en forma d'arrambador i com a marc de les petites finestres, amb gerros, ocells exòtics i elements vegetals. El color blau —element dominant— i les línies i grafies en blanc al·ludeixen a Maria. També destaquem el portallànties ornats amb roses, cintes i l'escut de Tarragona.

Durant la revolució del 1936 desaparegué l'harmoniosa mesa jujoliana, formada per una gran llosa de pedra suportada per tres pedres treballades, la central amb el Chrismon i les laterals amb una rosa. Al fons de l'altar, unes rajoletes vidriades li donaven color i rusticitat. El magnífic retaule de Jaume Bas (1580) presidia i continua presidint la capella.

En definitiva, la reforma va tenir inicialment com a promotor a Amadeu Pujol, ànima i mecenes, i un tutor o valedor en el rector Hortet, que s'encarregà d'obtenir els recursos necessaris per satisfer el projecte. Podem saber que en acabar la primera part de les obres, l'any 1925, Amadeu Pujol s'havia gastat 5.000 pessetes. L'any 1927, per seguir amb el projecte de rehabilitació, es recaptaren diners a través de donatius i almoines de la gent del poble. Segons l'historia-

dor vallenc Antoni Gavallda Jujol no va cobrar res per fer l'obra. A més, gràcies a la seva mediació, una casa de ceràmiques de Barcelona va regalar les rajoles valencianes que serviren per completar la pavimentació. Tot plegat va quedar recollit en el diari tarragoní "La Cruz", crònica de Vallmoll, que parlant de la inauguració de les obres, cita el següent: " ... i el Sr. Arquitecte D. Josep M. Jujol que sense ser fill d'aquesta (població) i sols por amor a la Mare de Déu no solament ha dirigit l'obra i treballat en les pintures, sino que per la seva mediació la casa "Artes del Vidrio i Molduras", dels senyors Homs i Oriac, de Barcelona, han regalat les llosetes de València pintades, que tant embelleixen la mesa del retaule ... "

Entre els anys 1966 i 1967 amb motiu del quart centenari de la consagració de l'ermita tingué lloc la segona restauració, essent restaurats els elements decoratius de l'interior. El rector del poble Mn. Josep Andreu insistí en la conveniència de fer la restauració als germans Jujol, Josep Maria i Tecla, i l'any 1966 s'iniciaren les obres. Les pintures van ser executades per Joan Ferré, fill de Ramón Ferré, guiat per Tecla Jujol.

L'any 1971, les parets exteriors es picaren i arrebossaren, i es va pintar la paret lateral segons dissenys de Tecla Jujol, seguint les pautes de la façana principal.

En la reforma i rehabilitació de l'ermita de la Mare de Déu del Roser de Vallmoll realitzada el 1927, el disseny del paviment constitueix el tret més característic del treball

d'intervenció en un edifici històric realitzat per Jujol, segons l'arquitecte Joan Figuerola Mestre. La seva afeció i facilitat personal pel dibuix i la pintura es manifesta en la qualitat plàstica de les formes i els colors que s'inicia en els paviments, es trasllada pels bancs d'obra perimetrals de la nau i continua pels murs, arcs i voltes, fins a arribar al mobiliari i a les peces litúrgiques de reduïdes dimensions. Aquesta important recreació pel petit detall es manifesta des de l'entrada al recinte. Amb les peces ceràmiques de petites dimensions es formen dos hexàgons units per les puntes a tres quadrats en diagonal que, el seu torn, són rematats per altres petits quadrats els angles que formen el brancal de la porta exterior. La personal cal·ligrafia jujoliana es manifesta en els dibuixos punxats sobre el paviment continu de morter de ciment lliscat mentre està encara fresc, i en les peces ceràmiques i de marbre que en diagonal es van unint a aquest paviment en les juntes constructives. Dibuixos de plantes, flors, el sol, la lluna, estrelles, el nom del rector, la T símbol de la diòcesi, el nom de l'arquitecte, paraules, anagrames i frases relatives a la Mare de Déu ... reflecteixen el món surrealista i ple de simbolismes que tan Gaudí com Jujol donen a les seves obres. Figuerola escriu que *"Aquets trets tan remarcables de potència creativa, sortits directament de Jujol, que té el paviment de l'ermita del Roser de Vallmoll no el trobem en cap altre paviment de les seves construccions religioses a Tarragona. En les reformes que porta a terme posteriorment en els paviments dels presbiteris de les esglésies parroquials de Roda de Berà i del Vendrell hi trobem, d'una manera diferent en cada un d'ells, un virtuosisme en la línia i el color de gust més barroc que en el de l'ermita del Roser"*.

Aquest disseny del paviment de la nau constitueix un dels més importants i originals que va fer Jujol en la intervenció d'un edifici històric, és el més reeixit de tots, tant pels materials utilitzats, totalment inusual, com pels efectes i resultats expressius aconseguits. Jujol utilitzà una

atrevida combinació de materials: plaques de ciment, peces de marbre blanc i rajoles de ceràmica de color. A cadascun d'aquests materials Jujol hi donà un valor ornamental i expressiu propi, i al mateix temps global. Així doncs, utilitzà les plaques de ciment Portland, no solament com a base i suport sinó també com un element amb un valor decoratiu propi, treballat amb motius decoratius, igual que les peces de marbre, encara que amb temes diferents. D'altra banda, les peces de marbre blanc, pel tema iconogràfic que desenvolupen configuren el discurs principal del paviment alhora que pel material, l'ennobleixen i dignifiquen. Finalment, la ceràmica vidrada dóna notes color al conjunt del paviment, que té una cromàtica excessivament severa —gris/ciment i blanc/marbre—; a més, la manera com s'ha distribuït trenca la regularitat reticular del conjunt.

El paviment és un magnífic treball ric en formes i en textures. Les peces de marbre foren realitzades en els tallers d'Arana a Tarragona. Per a fer-les col·locava una capa de cera sobre la qual dibuixava amb un punxó i després deixava caure àcid perquè el dibuix quedés gravat sobre el marbre. El tema més freqüent és de la rosa amb múltiples variants, però hi ha peixos, estels, inscripcions com les de Jujol arquitecte, un compàs, etc., que es combinen amb altres relleus.

L'historiador Jujol escriu que una delicada catifa de roses als peus de la Mare de Déu del Roser constitueix una meravella i aquesta obra podria donar a Jujol el títol de poeta de la decoració. Les superfícies grises del ciment estan adornades amb senzills brots vegetals, o bé amb unes simples marques metàl·liques que donen una visió tova de la dura capa del material. Entre soses escampades s'hi troben els noms de l'autor i del rector, així com la data (1927) i el símbol de l'Arquebisbat: la Thau. Aquest paviment també és una pregària a Maria: a cada nom de Jujol no hi falta l'anagra-

Les pintures interiors han estat sotmeses a diferents restauracions amb els anys

ma de Teresa, la seva promesa. Així els dos noms junts posats als peus de l'advocada de les causes nobles són una constant oració en marbre. Les peces de marbre les feia a Tarragona, als tallers d'Arana. Les peces tallades degudament, res recobria una capa de cera; llavors amb un punxó, hi traçava el dibuix arrancant la cera i a continuació resseguia els traços del dibuix amb àcid. L'àcid marcava el marbre, deixant gravat el dibuix, segons presenciaren quotidianament el seu treball i donen fe els artistes Josep Arana i Ferran de Castellarnau. Amb el ciment tendre, ajudat d'un punxó de fusta anava gravant deliciosos adorns florals al paviment i als pedrissos que rodegen la nau. En mans de Jujol, aquesta senzilla ermita, quedà convertida em una joia vistosa i molt alegre.

JOSEP MARIA BUQUERAS
Arquitecte Tècnic

BIBLIOGRAFIA

- BUQUERAS I BACH, Josep Maria. *Jujol en el context del Camp de Tarragona*, article en el *Recull Josep Maria Jujol i Gibert (1879 – 1949)* editat per l'Estació de Recerca Bibliogràfica i Documental "Margalló del Balcó", Tarragona, 1999, p. 19 – 46.
- FIGUEROLA MESTRE, Joan. *Anàlisi dels paviments de les esglésies de Tarragona al llarg de la història. L'aportació de Josep M. Jujol a aquesta dilatada tradició*, article en el *Recull Josep Maria Jujol i Gibert (1879 – 1949)* editat per l'Estació de Recerca Bibliogràfica i Documental Margalló del Balcó, Tarragona, 1999, p. 63 – 86.
- GAVALDÀ I TORRENTS, Antoni. *El llibre de Vallmoll*. Valls: Institut d'Estudis Vallmollencs, 1983, p. 150.
- JUJOL Jr., Josep Maria. *Jujol, Arana i Bru*, dins *Recull J. M. Jujol i Gibert (1879-1949)*. Tarragona, Estació de Recerca Bibliogràfica i Documental Margalló del Balcó, 1999, p. 47 - 55.
- JUJOL Jr., Josep Maria. *Jujol a Tarragona*. Edita Arxiu Jujol. Els Pallaresos. 2010.
- PINYES, Ramon. *Monografia de l'ermita de la Mare de Déu del Roser de Vallmoll*. Montblanc, Tipografia Requesens, 1935.
- SALCEDO, Antoni. *Josep M. Jujol a les comarques de Tarragona. Una visió de Joan Alberich*. Edita Diputació de Tarragona. 2002.